

DATA A UKAZATELE

Z0043, ZA0043 Geografie obyvateľstva a geodemografie – podzim
2024

OSNOVA

Principy studia

Zdroje dat

Analýza dat v demografii

Čas v demografickém výzkumu

PRINCIPY STUDIA

- časoprostorový princip
- kauzalita populačních jevů a procesů
- 2 hlavní přístupy:
 - **statistická průřezová analýza**
 - poznání vybraných vlastností prostorových struktur obyvatelstva v určitém časovém okamžiku
 - stavové veličiny a charakteristiky (např. charakteristiky objemu – početnosti, rozmístění a struktury) a vzájemné souvislosti s ostatními socioekonomickými složkami
 - **dynamická analýza**
 - studium změn prostorových struktur obyvatelstva v určitém časovém intervalu
 - přirozený a mechanický pohyb

ZDROJE DAT

- geografie obyvatelstva (demografie) se nezabývá jednotlivými osobami, ale jejich **souborem, celou populací nebo jejími částmi**
- pět typů statistického popisu:
 - sčítání lidu
 - populační registr
 - běžná evidence přirozené měny včetně některých jevů zdravotních, právních atd.
 - běžná evidence migrací
 - zvláštní šetření (většinou výběrová, např. šetření populačního klimatu)

Sčítání lidu: starověk

- census – jedna z nejstarších statistických akcí
- souvislost se vznikem vyspělých starověkých civilizací
 - možnost zásahů centrální moci do života společnosti, vedení válek i mírového budování
 - posílení moci (pouze silná moc jej mohla prosadit), vojenské a daňové účely
 - odpor obyvatel (předsudky, tradice)
- již před rokem 3 800 př. n. l. registrační systémy (př. Babylon)
- kolem 3 000 př. n. l. Egypt (Herodotos)
- kolem 2 000 př. n. l. Čína (Konfucius)
- v době existence římské republiky i císařství

- vzhledem k otrokářskému řádu bylo sčítáno **pouze svobodné obyvatelstvo**, a to velmi pravděpodobně jen **muži**
- **otroci** byli evidováni (pakiže se vůbec zjišťoval jejich počet) jako ostatní **movitý a nemovitý majetek**

Sčítání lidu: středověk

- Evropa: jednotlivá feudální panství → neexistence soupisů
 - odpor šlechty, pouze výběr poplatků
 - na úrovni vybraných panství a měst – přesná evidence
- rozvoj hospodářství a správního aparátu mimo hranice panství
 - s nástupem absolutismu první skutečné soupisy obyvatelstva
 - 1666 Nová Francie (dnešní Kanada), revize duší v Rusku na poč. 18. st.
 - od pol. 18. st. již sčítání všech obyvatel
 - Švédsko (1748), Prusko (1748), Finsko (1749), Rakousko, Norsko, Dánsko, Švýcarsko, Spojené státy, Francie, Velká Británie

Sčítání lidu: moderní éra

- od pol. 19. st. požadavky na formulaci jasných metodických zásad pro provádění censů
 - centralizace sčítacích akcí
 - první národní statistické ústavy
 - mezinárodní srovnatelnost
- **Mezinárodní statistický ústav (1885)**
 - konstituování metodiky sčítání lidu (obsah, desetiletá perioda,...)
 - kongresy (Brusel, Paříž, Londýn)
- po druhé světové válce se snah po mezinárodní unifikaci metodiky sčítání lidu ujala **Populační komise OSN**

- pomalé zavádění v praxi: ve většině mimoevropských států (i v mnoha evropských) buď sčítání neexistovala, nebo probíhala s nízkou kvalitou
- 1860 cca 15 % obyvatelstva
- 1900 cca 50 %
- 1950 cca 80 % (v roce 1953 proběhlo poprvé sčítání lidu v Číně)
- od 1970 censy v dalších asijských a afrických zemích
- dnes sčítání zahrnuje téměř 100 % obyvatelstva

Sčítání lidu: definice a obsah

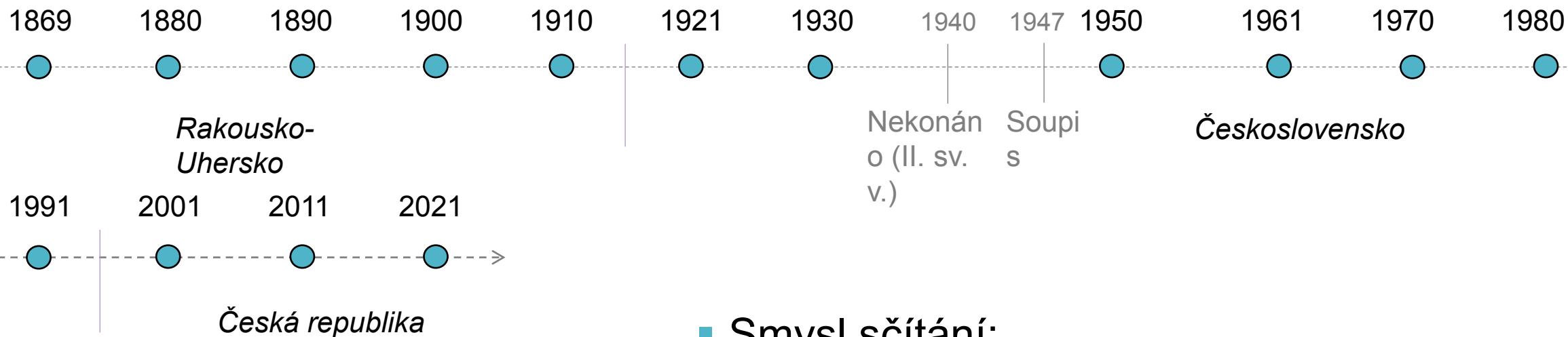
„Sčítání lidu je celkový **proces** sběru, uspořádání, zhodnocení, **analýzy** a **publikace** demografických, ekonomických a sociálních údajů, týkajících se v určené době **všech osob** v zemi nebo v dobře vymezené části země.“

- Sčítání lidu by mělo zahrnout k rozhodnému okamžiku:
 - všechny osoby v daném území **přítomné** (přítomné obyvatelstvo)
 - **bydlící** (bydlící obyvatelstvo)
 - nebo oboje
- metody: **dotazovací** x **sebesčítání** (tisk vs. online)

„povinné“ otázky:

- místo přítomnosti v okamžiku sčítání;
- místo obvyklého pobytu;
- místo narození;
- pohlaví;
- věk;
- vztah k hlavě domácnosti (umožňuje rekonstruovat censovou rodinu a složení domácnosti);
- rodinný stav;
- živě narozené děti;
- počet žijících dětí;
- gramotnost;
- nejvyšší dosažené vzdělání;
- ekonomická aktivita;
- druh vykonávané práce;
- místo práce (odvětví);
- postavení v zaměstnání.

Sčítání lidu v prostoru ČR

■ Smysl sčítání:

- poskytují dlouhé řady údajů
- umožňují mezinárodní srovnání dat zhruba ve stejném okamžiku
- poskytují celou řadu jinak nezjistitelných dat (struktura dle národnosti, náboženství, vzdělání, údaje o dojížděci, ...)
- všechna data jsou získána v celém území ke stejnému okamžiku - vyhodnocovat lze v různých kombinacích

ÚDAJE O DOMÁCNOSTI

A10 Uveďte všechny osoby, které bydlí společně v tomto bytě/bydli k 26. 3. 2021 ^{26.}

Včetně osob, které se sečetly již během online sčítání přes internet – tyto osoby označte křížkem, např. Osoba 1 sečtena online. Doporučujeme uvést nejprve sebe, pak ostatní dospělé osoby a poté děti.

OSOBA 1 Uveďte sebe

Přijmení **CHOCHOLOUŠKOVÁ POSPÍŠILOVÁ**
 Jméno **HANA**
 Rok narození **1972** Osoba 1 sečtena online

OSOBA 2 ^{tatínek}

Přijmení **POSPÍŠIL**
 Jméno **JAN**
 Rok narození **1971** Osoba 2 sečtena online

OSOBA 3 ^{syn}

Přijmení **POSPÍŠIL**
 Jméno **JAN**
 Rok narození **1998** Osoba 3 sečtena online

Syn vyplnil formulář za sebe na koleji v Brně přes internet.

OSOBA 4 ^{dcera}

Přijmení **POSPÍŠILOVÁ**
 Jméno **KATEŘINA**
 Rok narození **2004** Osoba 4 sečtena online

OSOBA 5 ^{babička}

Přijmení **CHOCHOLOUŠKOVÁ**
 Jméno **VERA**
 Rok narození **1948** Osoba 5 sečtena online

Pokud bydlí společně více než pět osob, pak ještě potřebujete Dodatečný formulář pro domácnost. Obdržíte ho od sčítacího komisaře nebo na kontaktním místě.

! Pořadí/číslování osob z bodu A10 dodržujte prosím při vyplňování všech dalších údajů.

A11 Hospodaří všechny osoby uvedené v bodě A10 společně?

Společné hospodaření znamená, že osoby společně sdílejí náklady zejména na jídlo nebo provoz domácnosti (běžné např. v rodině). Do společného hospodaření domácnosti patří i děti nebo jiní lidé, kteří žijí v domě, i když samy na výdaje domácnosti nepřispívají. Společným hospodařením naopak **není** pouhé spolubydlení, pokud spolubydlící v pronajatém bytě, pokud jinak každý z nich hospodaří, zajišťuje si jídlo samostatně, nebo pokud spolubydlící v pronajatém bytě, pokud jinak každý z nich hospodaří, zajišťuje si jídlo samostatně.

V domě jsou dvě hospodařící domácnosti: 1. rodina (maminka, tatínek a děti) a 2. babička, která hospodaří samostatně.

Ano → Přejděte na bod A13

Ne → Přejděte na bod A12

Bydlím sám/sama → Přejděte na vyplnění údajů na str. 6 – OSOBA 1 (body A12 a A13 nevyplňujte)

A12 Zapište do polí na rádcích čísla těch osob, které hospodaří společně.

Zapište všechny osoby uvedené v bodě A10, každou osobu pouze jedenkrát (= do jedné z hospodařících domácností).

1. hospodařící domácnost tvoří: OSOBA **1** OSOBA **2** OSOBA **3** OSOBA **4** OSOBA
 2. hospodařící domácnost tvoří: OSOBA **5** OSOBA OSOBA OSOBA
 3. hospodařící domácnost tvoří: OSOBA OSOBA OSOBA
 4. hospodařící domácnost tvoří: OSOBA OSOBA OSOBA
 5. hospodařící domácnost tvoří: OSOBA OSOBA OSOBA

Babička (Osoba 5) si nakupuje a vaří si jídlo samostatně (tedy hospodaří zvlášť).

Když se ví, kolik dětí je jen s 1 rodičem a kolik seniorů je samo, lépe se plánují školky i domovy důchodců.

1 223456 678909

A13 Uveďte vztahy mezi všemi osobami uvedenými v bodě A10.

Dodržujte stejné číslování osob, tj. OSOBA 1 v bodu A10 je OSOBOU 1 i zde atd. Vyplňují se vztahy ke všem předchozím osobám, tedy u druhé osoby vztah k první, u třetí osoby vztah k první a druhé a tak dále.

Jestli si nevíte rady, podívejte se na scitani.cz/formular. Čeká Vás tam návod!

Označte křížkem, čím je OSOBA 2 pro

	OSOBU 1	OSOBU 2
Manželem/kou, partnerem/kou	☒	☐
Synem, dcerou	☐	☐
Otcem, matkou	☐	☐
Bratrem, sestrou	☐	☐
Vnukem, vnučkou	☐	☐
Prarodičem	☐	☐
Zetěm, snachou	☐	☐
Partnerem/kou dcery/syna	☐	☐
Tchánem, tchyní	☐	☐
Jinou příbuznou osobou	☐	☐
Jinou nepříbuznou osobou	☐	☐

Zápis v tabulce znamená, že Osoba 2 (v našem příkladu tatínek) je pro Osobu 1 (maminka) manželem.

Označte křížkem, čím je OSOBA 3 pro

	OSOBU 1	OSOBU 2
Manželem/kou, partnerem/kou	☐	☐
Synem, dcerou	☒	☒
Otcem, matkou	☐	☐
Bratrem, sestrou	☐	☐
Vnukem, vnučkou	☐	☐
Prarodičem	☐	☐
Zetěm, snachou	☐	☐
Partnerem/kou dcery/syna	☐	☐
Tchánem, tchyní	☐	☐
Jinou příbuznou osobou	☐	☐
Jinou nepříbuznou osobou	☐	☐

Označte křížkem, čím je OSOBA 4 pro

	OSOBU 1	OSOBU 2	OSOBU 3
Manželem/kou, partnerem/kou	☐	☐	☐
Synem, dcerou	☒	☒	☐
Otcem, matkou	☐	☐	☐
Bratrem, sestrou	☐	☐	☒
Vnukem, vnučkou	☐	☐	☐
Prarodičem	☐	☐	☐
Zetěm, snachou	☐	☐	☐
Partnerem/kou dcery/syna	☐	☐	☐
Tchánem, tchyní	☐	☐	☐
Jinou příbuznou osobou	☐	☐	☐
Jinou nepříbuznou osobou	☐	☐	☐

Označte křížkem, čím je OSOBA 5 pro

	OSOBU 1	OSOBU 2	OSOBU 3	OSOBU 4
Manželem/kou, partnerem/kou	☐	☐	☐	☐
Synem, dcerou	☐	☐	☐	☐
Otcem, matkou	☒	☐	☐	☐
Bratrem, sestrou	☐	☐	☐	☐
Vnukem, vnučkou	☐	☐	☐	☐
Prarodičem	☐	☐	☒	☒
Zetěm, snachou	☐	☐	☐	☐
Partnerem/kou dcery/syna	☐	☐	☐	☐
Tchánem, tchyní	☐	☒	☐	☐
Jinou příbuznou osobou	☐	☐	☐	☐
Jinou nepříbuznou osobou	☐	☐	☐	☐

Zápis v tabulce znamená, že Osoba 5 (v našem příkladu babička) je matkou Osoby 1 (maminka), tchyní Osoby 2 (tatínek) a prarodičem Osoby 3 (syn) a Osoby 4 (dcera).

Otázka: Jaké vztahy mají tyto osoby, které se nesečetly přes internet (online).

1 223456 678909

maminka **OSOBA 1 – 1. část údajů**

B1 Příjmení C H O C H O L O U Š K O V Á P O S P Í Š I L O V Á

B2 Jméno H A N A

B3 Uveďte buď rodné číslo B3a, anebo údaje B3b.

B3a Rodné číslo *U trojmístných čísel za lomítkem ponechte poslední pole prázdné.* NEBO **B3b** Typ dokladu Občanský průkaz Cestovní pas

Stací uvést buď pouze rodné číslo (v otázce B3a), nebo všechny požadované údaje v otázce B3b (tj. typ a číslo osobního dokladu, datum narození a pohlaví).

Číslo dokladu: 1 2 3 4 5 6 7 8 9
Datum narození (DD/MM/RRRR): 0 1 / 0 3 / 1 9 7 2
Pohlaví: Muž Žena

B4 Kde bylo Vaše obvyklé bydliště (v době narození nebo do 3. 3. 2020)? U osob narozených od 27. 3. 2020 nevyplňujte.

Na stejné adrese jako k 26. 3. 2021 → **Přejděte na bod B5** Ve stejné obci na jiné adrese → **Přejděte na bod B5**

V jiné obci v ČR, uveďte kde

Obec:
Okres:
Kraj:
 V jiném státě, uveďte stát

B5 Kde bylo Vaše první obvyklé bydliště po narození?

Ve stejné obci jako k 26. 3. 2021 → **Přejděte na bod B6** **26** Píšte názvy platné k 26. 3. 2021!

V jiné obci v ČR, uveďte kde

Obec: Ž E L E Z N Ý B R O D
Okres: J A B L O N E C N . N I S O U
Kraj: L I B E R E C K Ý
 V jiném státě, uveďte stát

B6 Je Vám 15 a více let? Uveďte nejvyšší dosažené vzdělání.

Bez vzdělání, nedokončený 1. stupeň základní školy
 Dokončený pouze 1. stupeň základní školy nebo vzdělání na dřívější národní, obecné nebo pomocné škole
 Základní vzdělání (nebo dokončení nižšího stupně 6letého a 8letého gymnázia)
 Střední nebo vyučení (bez maturity)
 Úplné střední všeobecné (s maturitou)
 Úplné střední odborné (s maturitou), učební obor s maturitou
 Nastavbové/zkrácené studium (s maturitou), absolvování dvou a více oborů středních škol
 Pomaturitní studium
 Konzervatoř (ukončena absolutorií)
 Vyšší odborné vzdělání (DiS.)
 Bakalářské (Bc., BcA.)
 Magisterské (Ing., Mgr., MUDr., JUDr., PhDr. aj.)
 Doktorské (Ph.D., Th.D., CSc., DrSc.)
 Nápověda k otázce na straně 16.

B7 Jste žena ve věku 15 a více let? Uveďte, kolik se Vám narodilo dětí. Uveďte počet živě narozených.

Žádné Dvě Čtyři Více, uveďte počet dětí
 Jedno Tři Pět

B8 Jaký je Váš mateřský jazyk? Lze uvést dva mateřské jazyky.

Český Polský Ukrajinský
 Slovenský Německý Vietnamský
 Romský Ruský Znakový jazyk
 Jiný, uveďte jaký

B9 Uveďte Vaši národnost (příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině, ke které se hlásíte). Nepovinný údaj. Lze uvést dvě národnosti.

Jedná se o nepovinný údaj. Každý uvede podle svého rozhodnutí. *Jedná se o nepovinný údaj. Každý uvede podle svého rozhodnutí.*

B10 Uveďte Vaši náboženskou víru (náboženský směr, hnutí, církev nebo věřící – hlásící se k církvi, náboženské společnosti apod. Uveďte název) Žádné církvi ani náboženské společnosti Bez náboženské víry

Jedná se o nepovinný údaj. Každý uvede podle svého rozhodnutí.

1 223456 678909

OSOBA 1 – 2. část údajů

B11 B11a Do jaké z následujících skupin patříte? Zvolte jednu odpověď, která je hlavní/převažující.

- Zaměstnanci, podnikatelé, OSVČ, příp. pomáhající v rodinném podniku → **Přejděte na bod B12**
- Na mateřské dovolené (peněžitá pomoc v mateřství po dobu 28, resp. 37 týdnů) → **Přejděte na bod B12**
- Na rodičovské dovolené
- Nezaměstnaní, hledající zaměstnání
- Ve starobním/invalidním důchodu
- S jiným vlastním zdrojem obživy/příjmů než výše uvedené (např. výnosy z kapitálu, pronájmu, úspor)
- Děti předškolního věku **Po označení této možnosti zbytek stránky nevyplňujte.**
- Žáci, studenti, učni
- Ostatní bez vlastního příjmu (např. osoby v domácnosti)

B11b Odpracujete obvykle alespoň jednu hodinu týdně za mzdu/plat nebo jiný druh

- Ano Ne → **Přejděte k instrukci nad bodem B14**

B12 Uveďte odpovědi ekonomické činnosti Vašeho zaměstnavatele nebo předmětu Vašeho podnikání (v případě dvou nebo více zaměstnání nebo podnikání vyplňte podle hlavního. Kód a odpověď či jeho část vyplňte v každé z ostatních stran 16.

Kód 8 4 Odpověď S T Á T N Í S P R Á V A

B13 Uveďte své současné zaměstnání (vykonávanou práci). V případě dvou nebo více zaměstnání či podnikání vyplňte podle hlavního. Např.: pokladní v obchodě, architekt zahrad, tiskař-dělník, ředitelka hotelu, finanční analytik apod.

Ú Č E T N Í N A K A T A S T R Á L N Í M Ú Ř A D U

⚡ Otázky B14 až B16 vyplňují: Pracující (vč. neprovozující své pracoviště (tj. místo, kde pracujete (nemusí to být adresa sídla zaměstnavatele). Zde co nejvýstižněji napíšte, jakou práci vykonáváte.

B14 Kam chodíte či jezdíte do práce nebo školy?

Nevykonáváte svou práci na jednom místě? Jestliže začínáte pracovní dobu na stejné adrese, uveďte adresu, kde začínáte. Začínáte-li pracovat na různých místech, označte volbu „Mám zaměstnání bez stálého pracoviště“.

Nikam, pracuji/studuji na adrese obvyklého bydliště **A1**. U Mám zaměstnání bez stálého pracoviště.
 Na jinou adresu v ČR, než je adresa obvyklého bydliště **A1**. U Pracujete na home office či studujete distančně z domova z důvodu protiepidemických opatření?

Ulice P O D S Í D L I Š T Ě M
Číslo popisné / Číslo orientační 1 8 0 0 /
Obec P R A H A 8
PSČ 1 8 2 0 0 Okres P R A H A

Do jiného státu, uveďte stát
 Mám zaměstnání bez stálého pracoviště → **Přejděte na bod B16**

Údaje o dojízdě do zaměstnání nebo školy vyplňte dle toho, zda pro vás bude práce či výuka z domova obvyklá i po skončení protiepidemických opatření, či nikoliv. Pokud již teď víte, že i nadále budete pracovat z domova, odpovídejte dle adresy, kde bydlíte. U většiny studentů lze předpokládat, že se po skončení epidemie distanční výuka přesune z domova zpět do tříd či poslucháren. V tomto případě odpovězte na otázky dle adresy školy.

B15 Jak často dojíždíte či docházíte do práce nebo do školy z obvyklého bydliště **A1** ?

- 5x týdně a častěji
- 1x–4x týdně
- Pravidelně, ale méně než 1x týdně
- Dojíždím/docházím zcela nepravidelně
- Nedojíždím/nedocházím z obvyklého bydliště, ale z jiného místa

B16 Jaký dopravní prostředek obvykle používáte pro jednu cestu do práce nebo školy?

K nejdelší části cesty (vyberte 1) Další ke zbytku cesty (vyberte nejvýše 2)

Automobil, který řídím	☐	
Automobil, který neřídím	☐	☒
Městská hromadná doprava (MHD)	☒	☐
Autobus (kromě MHD)	☐	☐
Vlak	☐	☐
Motocykl	☐	☐
Jízdní kolo	☐	☐
Jiný	☐	☐
Žádný (pouze pěšky)	☐	☐

Tatínek každý den zaveze maminku na zastávku.

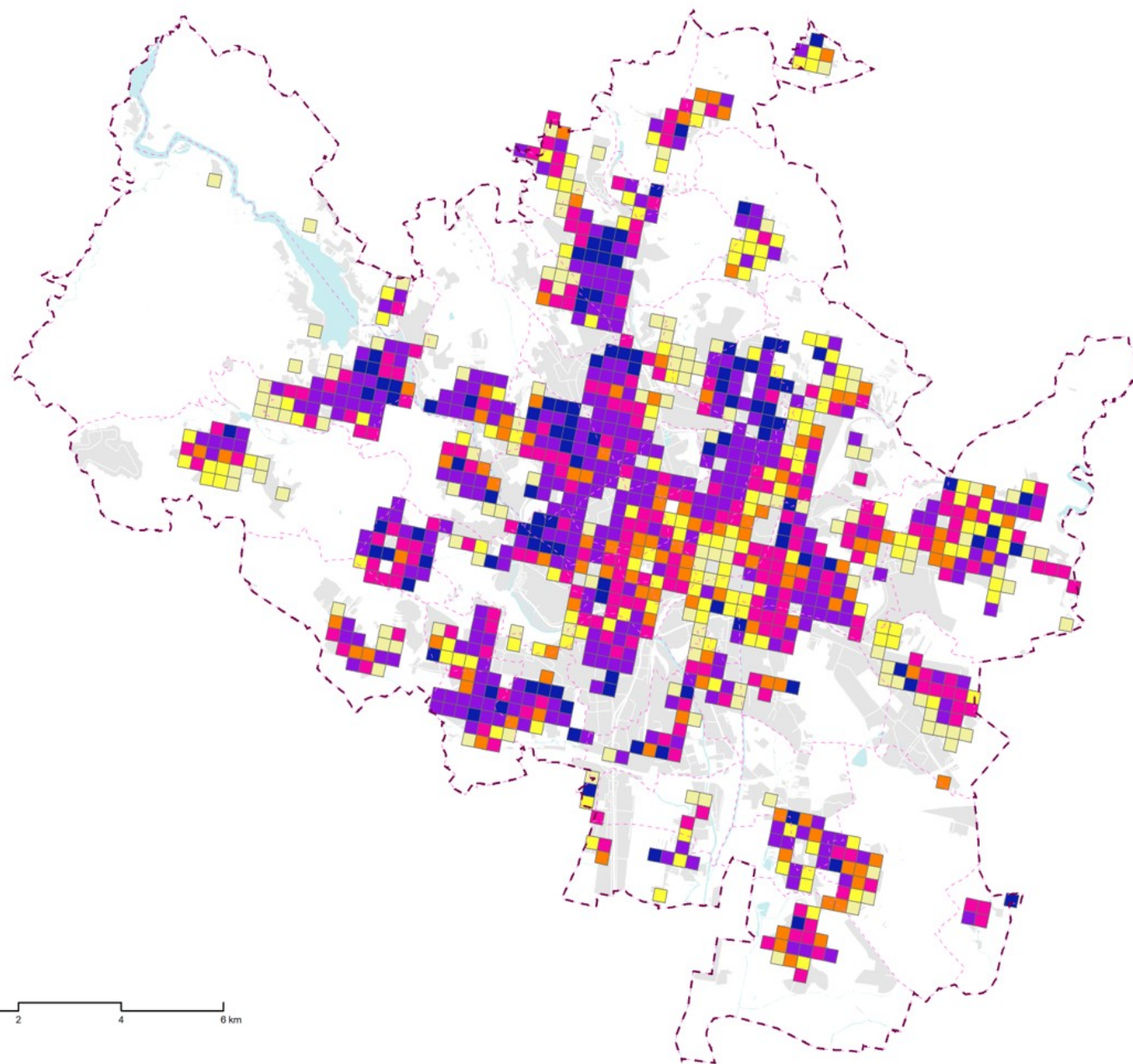
XX Zapisujte odpovědi pouze do vyznačených polí. Usnadníte tím strojové zpracování. A za to Vám patří dík!

1 223456 678909

Populační registr

- ČR: od r. 1980 (Centrální registr občanů)
 - registrační lístky/databáze
- Dnes: Registr obyvatel
 - jeden ze čtyř základních registrů České republiky (ISZR)
 - je spravován „Správou základních registrů“
- výhoda: průběžná evidence celé populace (nikoliv 1x za 10 let)
- dosud nenahrazuje census
 - slouží k evidenci, nikoliv analýze
 - výjimečně použito v praxi demografických analýz či územního plánování (př. Brno)

Schéma 03.14 Index stáří v gridové síti k 4.1.2020

Index stáří

- 50 a méně
- 51 - 90
- 91 - 110
- 111 - 150
- 151 - 250
- 251 a více

--- Správní území města Brna

--- Hranice katastrálních území

Zdroj: Správa základních registrů, úprava KAM

Index stáří uvádí počet obyvatel ve věku 65 a více let na 100 obyvatel ve věku 0–14 let. S ohledem na zachování anonymizované datové sady a vyloučení extrémních hodnot z důvodu malého vzorku obyvatel nejsou zobrazeny čtverce s počtem obyvatel menším než 20 osob. V těchto čtvercích dohromady žije necelých 3 000 obyvatel, tedy zanedbatelný počet vzhledem k měřítku daného schématu.

Běžná evidence přirozené měny

- starověk (civilní správa - Egypt, Řecko, Řím)
- církevní záznamy (16. století → rozšíření, zpřesnění evidence)
- sekularizace matrik (nejdříve severní Evropa × Rakousko-Uhersko)
- ČR - systém státních matrik zaveden v r. 1950 (dnes obecní úřady)
 - evidence narozených, zemřelých, sňatků, rozvodů a potratů
 - publikace dat → Pohyb obyvatelstva (ČSÚ)

Tab. 1 Počet a pohyb obyvatel (absolutně, relativně, meziroční změny)
Population and population change (absolute and relative figure)

Ukazatel	Absolutní počty <i>Numbers</i>			meziroční změna <i>Year-to-year change</i>
	1. čtvrtletí <i>1st quarter</i> 2022 ^{p)}	1. čtvrtletí <i>1st quarter</i> 2021		
Počet obyvatel				
- počáteční stav (k 1. 1.)	10 516 707	10 494 836	21 871	
- střední stav	10 518 283	10 490 815	27 468	
- koncový stav (k 31. 3.)	10 519 913	10 488 351	31 562	
Celkový přírůstek	3 206	-6 485	9 691	
Přirozený přírůstek	-7 632	-19 057	11 425	
Přírůstek stěhováním	10 838	12 572	-1 734	
Živě narození	24 232	27 763	-3 531	
Zemřelí	31 864	46 820	-14 956	
z toho do 1 roku ^{**)}	59	58	1	
Sňatky	4 242	2 924	1 318	
Rozvody ^{***)}	.	5 034	.	
Přistěhovalí	19 168	18 321	847	
Vystěhovalí	8 330	5 749	2 581	

Zdroj: ČSÚ (2022)

Evidence migrací a zvláštní šetření

■ Běžná evidence migrací

- sčítání lidu (výhody × nevýhody)
- postupně zaváděna přímá evidence jednotlivých stěhování
- Československo/ČR:
 - zahraniční migrace (po I. světové válce)
 - vnitřní migrace (r. 1949)
- Vedení evidence migrací v ČR:
 - obecní úřady
 - publikace dat → Pohyb obyvatelstva (ČSÚ)

■ Zvláštní šetření

- výběrová šetření (reprezentativní vzorek obyvatelstva)
- mikrocensus
- šetření populačního klimatu
- sledování životní úrovně
- VŠPS
- ...

Instituce pracující s demografickými daty

- OSN, Populační divize OSN (www.un.org/development/desa/pd/)
 - Population Bulletin, Demographic Yearbook (Statistická divize OSN)
- CIA (publikace The World Factbook, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/>)
- FAO (www.fao.org)
- Světová banka (www.worldbank.org)
- WHO (www.who.int/en/)

- Český statistický úřad (www.czso.cz)
- Ministerstvo vnitra (<https://www.mvcr.cz/clanek/informativni-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>)

ANALÝZA DAT V DEMOGRAFII

- **demografické jednotky** = nedělitelné jednotky, o kterých se zjišťují demografické údaje
- **demografické soubory** = množiny demografických jednotek
- **demografické znaky** = vlastnosti demografických souborů
 - základní demografická data
 - objemy / počty (např. počet obyvatel, počet narozených)
 - analytická demografická data
 - poměrná čísla extenzitní – *ukazatele*
 - poměrná čísla intenzitní – *míry, kvocienty*
 - poměrná čísla srovnávací - *indexy*
- **data** – základ pro charakteristiku demografických procesů (též procesů, jimiž se zabývá geografie obyvatelstva) jako je porodnost, úmrtnost, sňatečnost, rozvodovost a potratovost
- **demografická analýza** – cílem je věcné, prostorové a časové porovnání dat → struktura, dynamika a trendy vývoje

Poměrná čísla extenzitní – ukazatele

- alternativně: poměrná čísla struktury
- srovnání 2 stejnorodých údajů ve stejném časovém okamžiku a ve shodném prostorovém vymezení
- relativní údaj (obvykle v %), např. *ukazatel feminity* = % žen v populaci

Poměrná čísla intenzitní – míry a kvocienty

- různorodé údaje
- **míry** – ve jmenovateli jsou nositelé událostí uvedených v čitateli, a to pro střední stav obyvatelstva
 - I. nositelem událostí **celá** populace
 - např. *hrubá míra sňatečnosti* (počet sňatků k celé populaci, tj. bez ohledu na rodinný stav)
 - II. nositelem událostí **část** populace, u které **může** k události dojít (exponované osoby)
 - např. *obecná míra sňatečnosti* (počet sňatků osob ve věku 16 - 49 let vztažený k počtu sňatkusobných osob (všichni svobodní, rozvedení a ovdovělí) ve stejné věkové kategorii)
 - např. *míra sňatečnosti svobodných* (první sňatky u svobodných osob)
- **kvocienty** - ve jmenovateli jsou nositelé událostí uvedených v čitateli, a to pro výchozí stav obyvatelstva
 - blíží se pravděpodobnostem
 - např. *kvocient kojenecké úmrtnosti* (počet zemřelých v dokončeném věku 0 je vztažen k výchozímu počtu živě narozených, nikoliv k střednímu stavu žijících v dokončeném věku 0)

Poměrná čísla srovnávací – indexy

- porovnání dvou stejnorodých
 - např. *index stáří* = kolik obyvatel ze starších věkových skupin připadá na sto dětí
- nebo různorodých absolutních čísel (nesouvislost věcná)
 - např. *index rozvodovosti* = poměr počtu rozvodů v daném roce k počtu uzavřených sňatků
 - riziko mylné interpretace
 - doporučení: minimalizovat využití v praxi

Další dělení demografických dat

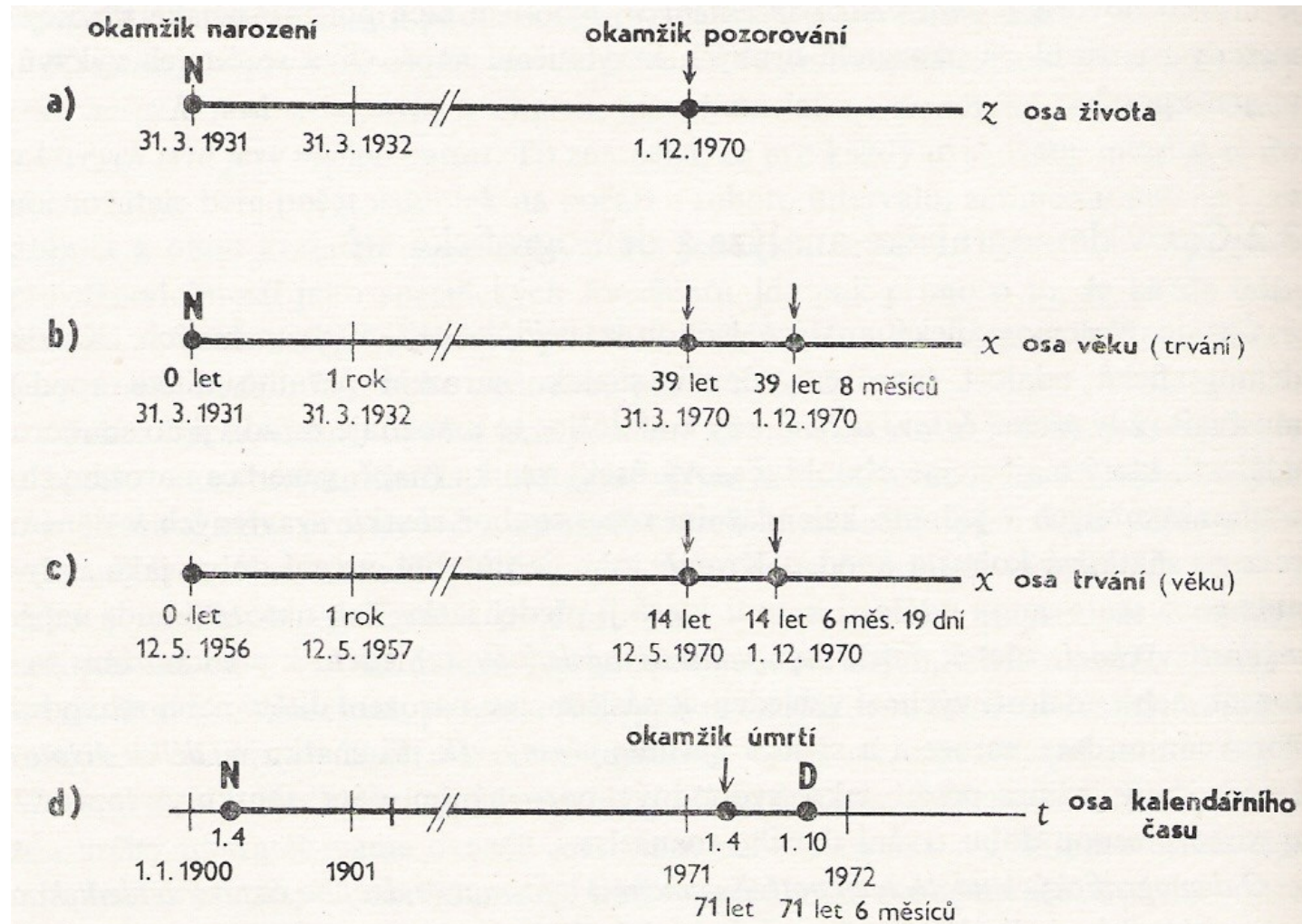
- hledisko populace
 - **celková** (celá populace) x **specifická** (část populace např. v určitém věku) x **diferenční** (vymezení vůči sociální / národnostní skupině)
- hledisko prostoru
 - **celosvětové** x **celostátní** x **menší území**
- hledisko času
 - **okamžiková** (k přesnému datu, např. datum sčítání lidu) x **intervalová** (např. střední stav obyvatel)
- hledisko použitých metod
 - **hrubé** (jednoduché srovnání) x **srovnávací** (vyloučení rušivého vlivu věkové struktury)
- hledisko statistické připravenosti
 - **předběžná** x **(revidovaná)** x **definitivní**

ČAS V DEMOGRAFICKÉM VÝZKUMU

- **čas** = jedna z **nejdůležitějších** proměnných v demografické analýze
- událost má:
 - **přesné časové určení** (vznik události) → pojmy:
 - generace = soubor jedinců se stejným rokem narození
 - kohorta = soubor jedinců, u nichž v jednom roce došlo k významné demografické události
 - **dobu trvání** (výchozí × následné události)
- z hlediska trvání lze rozlišit ukazatele:
 - **transverzální**: zpravidla se týkají jednoho roku nebo kratšího či delšího časového úseku
 - **longitudinální**: týkají se jedné nebo několika přesně vymezených kohort nebo generací (např. retrospektivní analýza života jedné generace)

Čára života/trvání

- dokončený x přesný věk

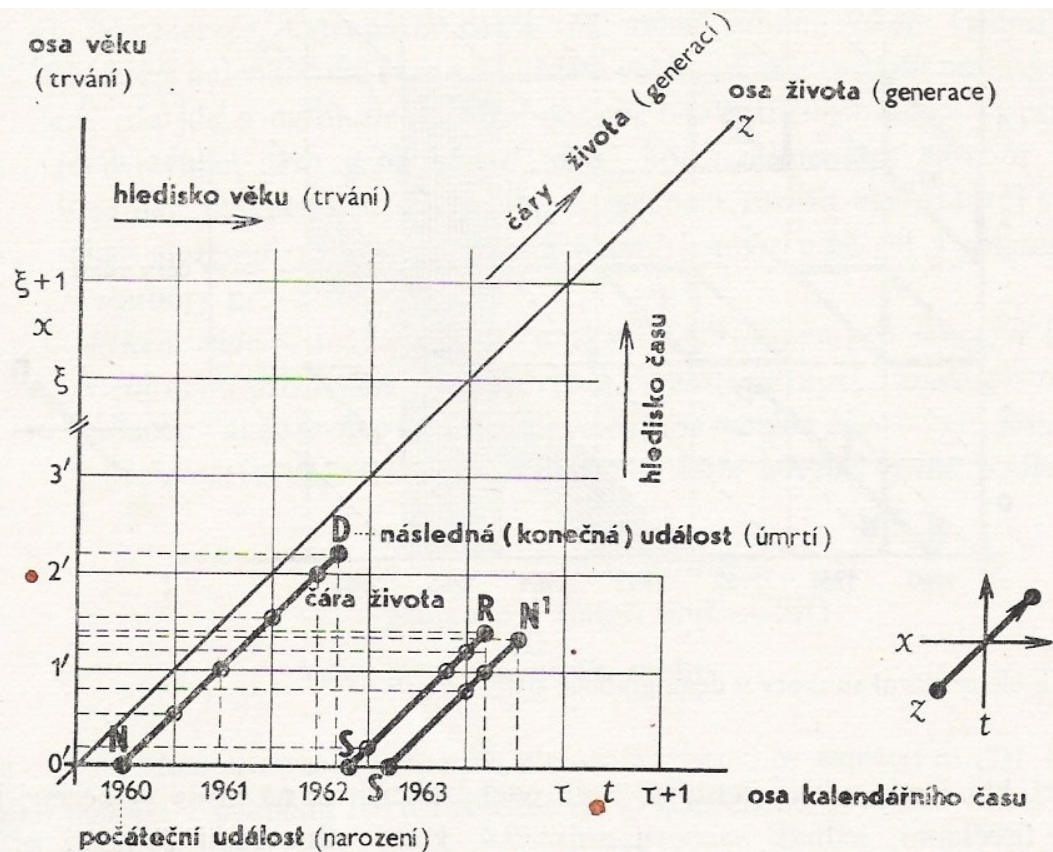
Obr. 3.1

Grafické znázornění demografických událostí

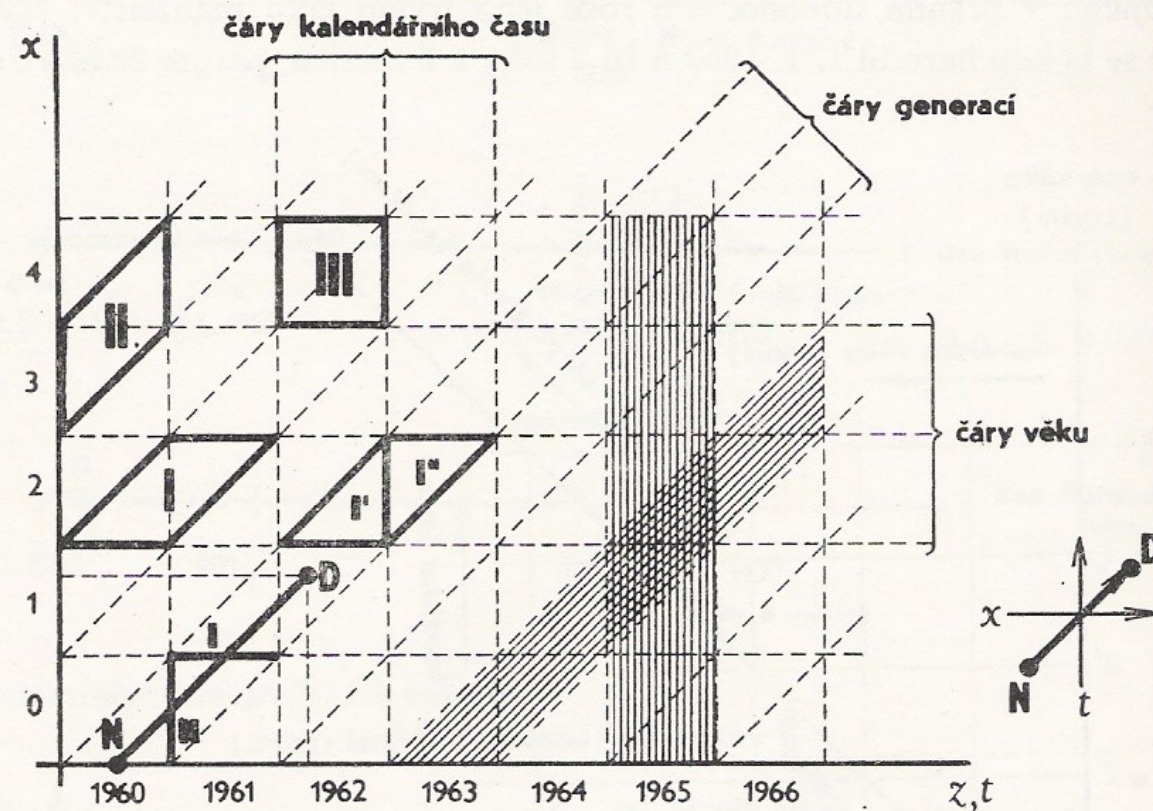
Demografická síť

- kombinace hlediska kalendářního času a trvání (věku):

- osa x → kalendářní čas
- osa y → trvání (věk)
- úhlopříčka → čára života / doba trvání

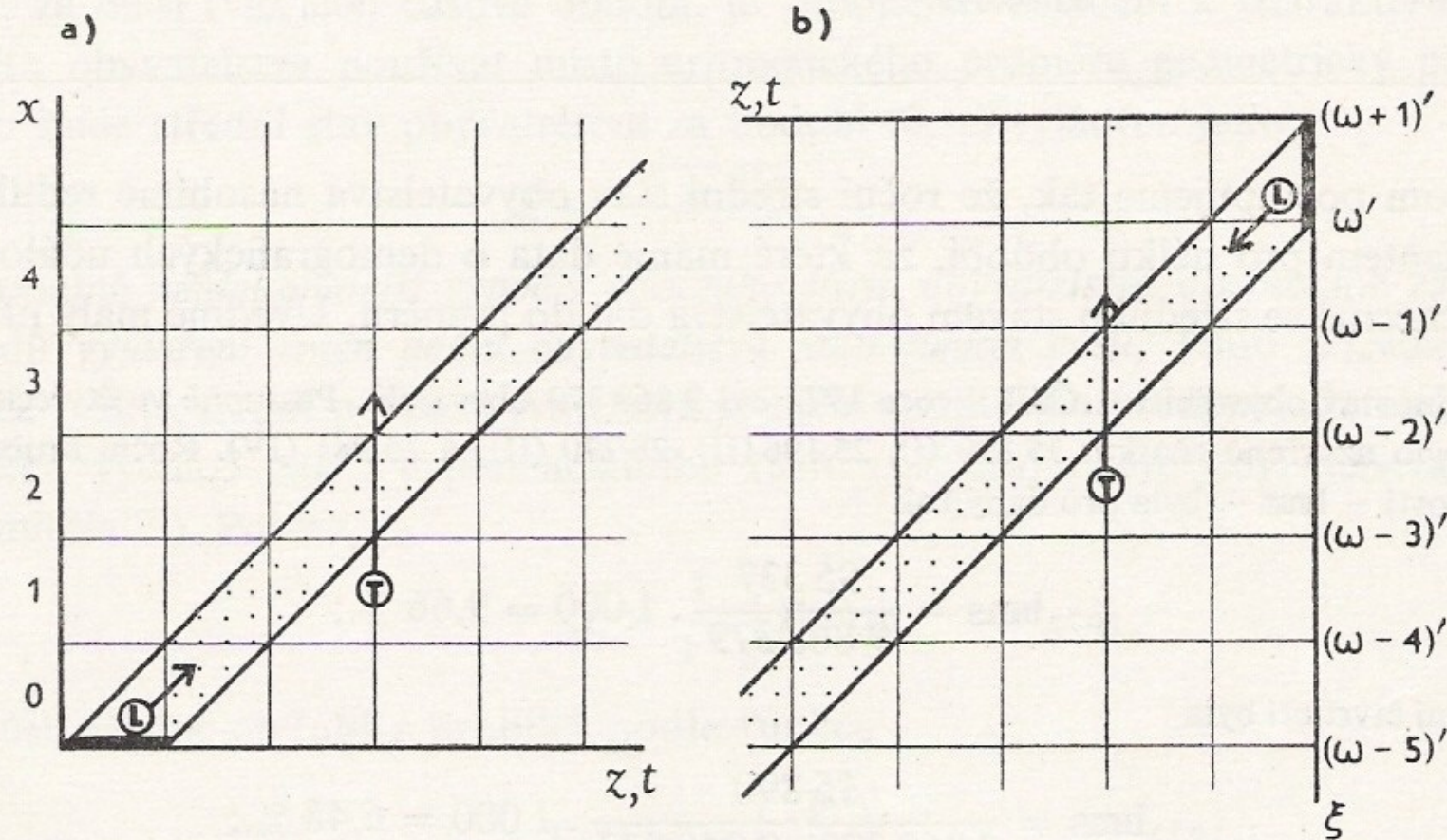

Obr. 3.2
Demografická síť

Obr. 3.3
Hlavní a elementární soubory v demografické síti

Průchod demografickou sítí

Obr. 3.4

Dva způsoby longitudinálního sledování (L) a jediný způsob sledování transverzálního (T)

- studium průchodu generací a kohort demografickou sítí (rozsah)

- longitudinální (generační) přístup:

- od počátku (zachycení rušivých událostí)
- retrospektiva (selekce – nezachycení rušivých událostí)

- transverzální (okamžikový) přístup